

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 26 Volume: 6 Issue: 26

Bahar 2013 Spring 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GELENEKSEL GENİŞ AİLEDEN ÇEKİRDEK AİLEYE GEÇİŞ SÜRECİNDE BOŞANMA SORUNU VE DİN*

THE PROBLEM OF DIVORCE DURING THE TRANSITION FROM EXTENDED FAMILY TO NUCLEAR FAMILY AND RELIGION

Vehbi ÜNAL*

Öz

Aile toplumun çekirdeği ve temel birimi, aynı zamanda en eski ve evrensel bir kurumdur. Her toplum varlığını sürdürebilmek için aile kurumuna ihtiyaç duyar. Sanayileşme, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler, diğer kurumlar üzerinde olduğu gibi aile kurumunu da etkilemiştir. Ailenin yapı, fonksiyon ve rollerindeki değişim bazı sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir, bu sorunlardan biri de boşanmadır. Boşanmayı etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Boşanma olayı; dini inançlardan, gelenek ve göreneklerden ve hukuki düzenlemelerden etkilenmektedir. İslam'da boşanmaya sıcak bakılmamış, bütün anlaşma yolları kapanmış ve evlilik hayatının sürdürülmesi imkânsız hale gelmişse, boşanma en makul bir yol olarak meşru görülmüştür.

Boşanmış ailelerde şüphesiz olumsuz yönde en çok etkilenen çocuklardır. Toplumun geleceği çocukların sağlıklı ve düzenli ortamlarda yetişmesine bağlıdır. Ailenin sağlıklı ve huzurlu olması, ailenin sağlam temeller üzerine kurulmasına bağlıdır.

Makalede geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişte boşanma sorununa yönelik değerlendirmeler, karşılaştırma, yorumlama, konuyla ilgili çalışmalardan elde edilen bulgular, nicel gözlem verileriyle birlikte tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gelenek (geniş aile), çekirdek aile, din, boşanma.

Abstract

Family is the core and basic unit of a society, and at the same time it is the most ancient and universal institution. Every society needs family institution for the continuation of its existence. Industrialization, urbanization, technological developments has influenced family and the other institutions as well. Change in the structure and functions of family and roles in family brought about some problems one of which is divorce. There are many factors which have effect on divorce. Divorce is highly influenced by religious beliefs, customs, traditions and legal arrangements. Islam does not take kindly to divorce. When the

* Bu çalışma, 15/16 Mayıs 2012 tarihlerinde Kayseri'de düzenlenen "Ulusal Aile Sempozyumu"nda sunulan "Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu" başlıklı bildirinin yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş şeklidir.

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniv. Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi.

possibility of an agreement between spouses and continuation of married life is impossible, the marital bond can be dissolved.

Undoubtedly divorce has the most negative effects on children. The future of society depends on children raising in healthy and settled family environments. A healthy and peaceful family relies on a family's being founded strong basis.

In this article, evaluations, comparisons and interpretations about divorce problem in the process of transition from extended family to nuclear family is discussed in the light of research findings and quantitative observation data.

Keyword: Traditional (extended) family, nuclear family, religion, divorce.

Giriş

Aile toplumun çekirdeği ve temel birimidir, aynı zamanda en eski ve evrensel bir kurumdur. Her birey bir aile içerisinde doğar, büyür ve ömrünü tamamlar. Aile evlilik denen sözleşme ile gerçekleşir. Her toplum varlığını sürdürebilmek için aile kurumuna ihtiyaç duyar.

Sağlıklı bir toplumun oluşumu ve devamı açısından ailenin istikrarı oldukça önemlidir. Toplumun oluşturan bu temel kurum ne kadar sağlam ve sıhhatli olursa, şüphesiz bunların oluşturduğu toplum ve devletler de o derece güvenli ve huzurlu olur. Bu istikrarın bozulması, sorunlu birey ve ailelerin sayısının artmasına sebep olacağı gibi toplumun huzuruna da olumsuz bir etki yapacaktır.

Din, insanların günlük davranışlarını etkileyen ve yön veren önemli etkenlerden biridir. Evlilik kurumunun oluşumu, şekillenmesi ve devamında etken olan öğelerden birisi de dindir İslam evliliği ve aile yuvasını kutsal saydığı için boşanma olayına da pek sıcak bakmamıştır.

Toplumsal sorunların tamamının çözümünü sadece dinlerden beklemek uygun değildir. Zira bu sorunların ekonomik, biyolojik, psikolojik ve kültürel birçok yönü vardır. Bununla birlikte toplumumuzda bu sorunların çözümünde dini normların da etkili olduğu açıktır. Bu anlamda boşanma sorununün çözümüne de katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçiş sürecinde, ailenin şekillenmesinde ve bireylerin rollerinde farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Ailenin yapısında ve fonksiyonlarındaki değişim aileyi ne şekilde etkilemektedir? Geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçişte boşanma oranının artış göstermesinin sebepleri nelerdir? İslam dinin boşanma konusundaki tutumu nasıldır? Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişle birlikte dinin boşanma konusundaki etkisi ne düzeydedir? Boşanmanın çocuklar ve toplum üzerindeki etkileri nelerdir? Sorularına cevap aranacaktır.

Makalede geniş aileden çekirdek aileye geçişte boşanma sorununa yönelik değerlendirmeler, karşılaştırma, yorumlama, konuyla ilgili çalışmalardan elde edilen bulgular, nicel gözlem verileriyle birlikte tartışılacaktır.

A- Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş

Aile çeşitli şekillerde tanımlansa da genel olarak şu şekilde ifade edilmektedir. "Aile nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir"¹. Aile; insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri

---

¹ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji*, Der Yay. 8. Baskı, İstanbul, 1997, s. 94.

kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir². Kısaca aile, “doğum, evlilik ve süt bağı ile birbirine bağlı bulunan fertlerin meydana getirdiği sosyal bir kurumdur”³.

Tüm toplumlarda tek bir aile tipinden söz edilemez. Aksine ailenin kime değişkenlere göre ortaya çıkmış birçok tipi bulunmaktadır⁴. İnsanlığın başlangıcından beri ailelerin teşekkülü ve yapısının ortaya çıkışı toplumların genel yaşamlarına göre şekillenmiştir. Ailenin büyüklüğüne göre genel olarak geleneksel geniş aile ve çekirdek aile şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

İnsanın doğduktan sonra, diğer varlıkların tersine uzun süre bakıma muhtaç olması aile kurumunun oluşumu ve devamı açısından önemlidir. Ailenin birçok fonksiyonu vardır. Birincil ilişkilerin devam ettiği bir kurum olan aile, üyeler arasında çeşitli sorunlara karşı mukavemet gücü kazandırır, psikolojik destek sağlayarak bireyin aitlik duygusunu etkiler. Bireyin toplumsallaşmasını sağlayarak, yalnızlık duygusunu giderir. Aile cinsel davranışların düzenlendiği, toplumun devamının sağlandığı kurumdur. Aile üretim ve tüketim birimidir. Ailenin en önemli görevlerden biri de yardımlaşma, dayanışma ve koruyuculuk görevidir. Aile aynı zamanda sosyal, kültürel ve dini değerlerin aktarıldığı, bireylere duygusal destek sağlandığı, belirli davranış kalıplarının kazandırıldığı temel birimdir. Kısaca ailenin temel fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz: Biyolojik, psikolojik, eğitim, toplumsal, kültürel, ekonomik işlevdir⁵.

Birden fazla kuşakların bir arada oturmasıyla oluşan geniş aile, gelenek ve göreneklere bağlı, akrabalık bağları güçlüdür. En yaşlı kişi (baba) ailede söz sahibidir, ailenin reisidir. Toprağın mülkiyeti tek kişidedir. Dar, modern ya da kent ailesi de denen çekirdek ailede, karı-koca ve evli olmayan çocuklardan oluşur. İki kuşaktan oluşan bu aile türü çağdaş sanayi toplumunda yaygındır. İşlevleri azalmış, diğer kurumlara kaymıştır. Değişim süreci aileyi geniş ölçüde etkilemektedir⁶. Çekirdek aile, temel aile tipi olarak tarihin hemen her döneminde görülmesine rağmen ⁷ günümüzde özellikle sanayileşmenin ve şehirleşmenin getirdiği bir aile tipi olarak görülmektedir. Parsons, çekirdek aile sisteminin endüstriyel toplumun ihtiyaçlarına benzersiz bir şekilde uyum sağladığını belirtir. Ona göre, çekirdek ailenin iki ana işlevi sergilediğini belirtir. Çocukların sosyalleşmesi ve yetişkinlerin kişilik dengelerinin sağlanması ya da stres yönetimidir. Anne, aile üyelerinin duygusal ihtiyaçlarını dikkate alarak ailesel alanı yönetirken, baba da kaynak sağlar⁸.

Geniş aileyi çekirdek aileye dönüştürecek önem ve nitelikteki asıl etken bir bölüm köy nüfusunun kentlere ve tarım dışı çalışma alanlarına geçmesi olgusudur⁹.

Sosyal hayatta sürekli bir gelişim ve değişim yaşanmaktadır. İnsanın yaratılışından itibaren var olan bu değişim, özellikle günümüzde baş döndürücü bir hal almıştır. Bütün bu gelişmeler, toplumsal kurumların değişimine de yol açmış; gelenek ve görenekler eskiyerek yerini yenilerine

² Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri*, Ege Üniv. Basımevi, İzmir, 1990, s.2.

³ Hayrettin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006, s. 59.

⁴ Kenan Çağan, “Ailenin İşlevleri”, (Kadir Canatan-Ergün Yıldırım, *Aile Sosyolojisi içinde*), Açılımkitap Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 89.

⁵ İbrahim Kır, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri”, *Electronic Journal of Social Sciences*, Bahar-2011, C. 10, S. 36 s. 381-404.

⁶ Mahmut Tezcan, *Sosyolojiye Giriş*, 5. Baskı, Anı Yay. Ankara, 2010, s. 135.

⁷ Carle C. Zimmerman, *Yeni Sosyoloji Dersleri*, Çev. A.Kurtkan, İstanbul, 1964, s. 264; Nakleden, Yümni Sezen, *Sosyoloji ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, İfav Yay. İstanbul, 1990, s. 117.

⁸ Tony Bilton, Kevin Bonnett, Pip Jones, Tony Lawson, David Skinner, Michelle Stanworth, Andrew Webster. Editör: Bülent Özçelik, *Sosyoloji*, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2009, s. 230.

⁹ Özer Ozankaya, *Toplumbilimine Giriş*, Ank. Üniv. Siyasal Bil. Fak. Yay. No: 431, 3. Baskı, Ankara 1979, s. 243.

bırakmıştır. Kadının ailede ve toplumdaki konumu değişmiş; evlilik kurumu sessiz bir evrim geçirmiştir¹⁰.

Tarihin başlangıcından günümüze kadar her toplumda farklı seviyede gözlemlenen değişim, toplumsal bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşme, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler, diğer kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkilemiştir. Ailenin yapı ve fonksiyonu ile eşlerin rollerinde çeşitli değişiklikler olmuştur. Sanayileşme ile birlikte geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçilmiş, aile üyeleri arasındaki ilişkiler değişmiş, yardımlaşma ve dayanışmanın hüküm sürdüğü aile tipinden daha bireysel ve çıkarlarını üstün tutan aile tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler eskiye nispeten daha da zayıflamıştır. Aile üretim birimi olmaktan ziyade tüketim birimi haline gelmiştir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma azalmış, çeşitli kurumlar ailenin görevlerinin bir kısmını elinden almıştır.

Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecindeki değişimin anlaşılmasının, boşanma konusunu anlamamıza yardımcı olacağı kanaatindeyiz. Geleneksel geniş aile tipinde din, gelenek ve görenekler hayatın her alanında kendini yoğun bir şekilde hissettirir. Eşin seçilmesinden çocukların isimlerinin verilmesine, kadın erkek ilişkilerinden karı-koca ilişkilerine, evlilik törenlerinden nikâh kıyılmasına kadar dinin ve geleneğin etkisi görülür. Geleneksel toplumlarda genel olarak eşlerin evlenmelerine aile büyükleri karar verirken, günümüz toplumlarında evlenecek kimselerin bizzat kendileri karar vermektedirler. Geleneksel geniş ailede çocukların sayısı konusunda bir sınırlama olmadığı¹¹, erkek çocuk ailenin devamı ve ekonomik açıdan önemli görüldüğü gözlenirken, çekirdek ailede çocuk sayısının sınırlı olduğu ve çocuğun cinsiyeti konusunda fazla ayırımın olmadığı görülür. Geleneksel geniş ailede çocukların denetiminde babanın hâkimiyeti söz konusu iken, çekirdek ailede babanın otoritesi zayıflamıştır. Onun yerine arkadaş çevresi, sosyal çevre ile tv, internet, sosyal medya, vb. iletişim araçlarının da etkin bir rol oynadığı görülmektedir.

Geleneksel geniş aile tipinde kadın-erkek ilişkileri, kadının giyim ve kuşamı, kadının davranışları modern çekirdek aileden farklılık göstermektedir. Aynı zamanda kadının görev ve sorumluluklarında da değişimin olduğu görülmektedir. Geleneksel geniş ailede kadın daha ziyade aile içi işleri yerine getirirken, günümüz modern ailede kadının ön plana çıktığını¹² hayatın tüm alanlarında çeşitli işlerde görev aldığı söz konusu olmaktadır. Geleneksel geniş ailede erkeğin öncelikli olduğu yani ailenin denetim ve kontrolünü erkeğin sağladığı bilinmektedir. Bu tür ailelere ataerkil geniş aile denilmektedir¹³.

Modern toplumların çekirdek ailesinde, ana-babalar yaşlı kuşakların deneyimlerinden yararlanma imkânlarından mahrum olduğu gibi çağdaş toplumun gerekleri ve yaşantıları da, geleneksel toplumlarda geçerli olan yaklaşımlardan farklı evlilik ve aile hizmetlerini gerektirmektedir¹⁴. Geleneksel geniş ailede kendi kendine yeterli olma düşüncesi yerini, çekirdek ailede dışa açılma düşüncesine bırakmıştır¹⁵.

¹⁰ İbrahim Paçacı, "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku, Evlenme ve Boşanma Örneği", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 11, 2008, s. 59-92.

¹¹ Ali Akdoğan, "Geleneksel Geniş Aileden Modern Çekirdek Aileye Geçişte Dini Hayattaki Değişim", *Harran Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 2002, S. III, s. 37.

¹² Önal Sayın, "Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi", *Aile Yazıları 4*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991, s. 538.

¹³ Orhan Türkoğan, *Çağdaş Türk Sosyolojisi Araştırma, Yöntem ve Teknikler*, Atatürk Üniv. Yay. Erzurum, 1977, s. 213; Nakleden, Ali Akdoğan, a.g.m. s. 36.

¹⁴ İ.Ethem Özgüven, *Evlilik ve Aile Terapisi*, Pdrem Yay., Ankara, 2000, s.5.

¹⁵ Birsen Gökçe, "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Aile Yazıları 4*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991, s. 394.

Geleneksel geniş ailede sosyal kontrol hayatın her alanında kendini gösterirken, günümüz toplumlarında bu baskı azalmıştır. Buna bağlı olarak örneğin geleneksel geniş ailede boşanma oranları düşük seyrederken, günümüz modern ailede bu oran yükselmiştir.

Kent ailesinde bir anlamda çekirdek ailede ayrılma ve boşanmalar daha yüksek bir oranda görülmektedir. Kadının ekonomik durumu onu kazanç sahibi durumuna getirince, çevrenin kısıtlayıcı denetimi ve baskısı hafifleyince boşanma ve ayrılma oranları artmaktadır¹⁶.

Geleneksel ailede eğitim ve dini eğitim aile içerisinde verilirken bugün resmi kurumlar aracılığı ile verilmektedir. Modern ailede eğlence kültürü değişmiş, çeşitli sohbetlerin, aile ziyaretlerin yerini televizyon internet, telefon vb. iletişim araçları almıştır. Modern ailede eğitim seviyesi yükselmiş, kızlar bu süreçte eğitimden etkin bir şekilde faydalanmışlardır. Çiftler arasında genellikle ebeveynler tarafından ayarlanan, ekonomik gereksinmelere dayalı evliliklerin yerini duygusal tercihlerle yapılan evlilikler almıştır. Ailenin otoriter yapısı değiştiği gibi, aile içinde kadının rolü ve fonksiyonları da değişmiştir. Kadının rolündeki bu değişme de boşanmaları artırmıştır.

Ailedeki kültürel değişimler Türk aile kimliğini olumlu ve olumsuz etkilemektedir. Olumlu etkileri; bireylerin bağımsızlaşması ve sınırlı denetim, kadının rollerindeki değişimler, kadının çalışma yaşamında yer alışı, eşlerin anlaşarak evlenmeleri, üyelerin ekonomik bağımsızlığa kavuşmasıdır. Olumsuz etkileri ise; boşanma oranının artışı, evlilik dışı ilişkilerin toplumumuza normal ilişkiler gibi yansıtılması, çocukların kurumlarda bakımının yaygınlaşması ile annelerinin çocukları ile yeterince ilgilenmemesi, ailenin tamamen tüketici durumuna gelmesi ve lüks tüketime yönlendirilmesidir¹⁷.

“Modernleşme sürecinde ailenin kuruluşundan aile içi ilişkilerin şekillenmesine, karı-koca ve çocukların rollerinden, aile içi kararların belirlenmesine, sorumluluk anlayış ve algılamalarına kadar pek çok hususta köklü değişimler ortaya çıkmıştır. Töre, örf adet ve geleneklerin belirlediği aile yapısı bu süreçte ister istemez zihniyet ve kültürel değişimin, artan bireycilik ve rasyonalizmin etkisiyle bir sarsıntı geçirmiştir. Geleneksel ailedeki eski yerleşik işbölümü ve roller sistemi ortadan kaybolmaya başlamış, yerine kadının erkekle eşitlenmeye, erkeğin ise ev işlerinde ve çocukların yetişmesinde sorumluluk almaya çalıştığı bir anlayış ikame olmuştur. Böylece modernleşme sürecinde aile içi roller sisteminde değişimler ortaya çıkmış, ailenin dinî, sosyal ve kültürel işlevleri yapısal bir farklılaşmaya uğramıştır”¹⁸.

Sanayileşme, şehirleşme, eğitim-öğretim ve iletişim araçlarının yaygınlaşması toplumsal değişimi hızlandırmış, geleneksel yapıyı sarsmış aynı zamanda yeni sosyal sorunların oluşmasına da zemin hazırlamıştır.

B- Boşanma

Ailenin yapı, fonksiyon ve rollerindeki bu değişim bazı sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir. Aile ve toplumları tehdit eden bu sorunların başında boşanma gelir.

Boşanma; eşler hayatta iken evlilik ilişkisine mahkeme kararı ile hukuken son verilmesidir¹⁹. Aile kurumunun bozulması, parçalanması, toplumda çeşitli problemlere yol açabilmektedir.

¹⁶ Özer Ozankaya, *a.g.e.*, s. 253.

¹⁷ Mahmut Tezcan, *a.g.e.*, s. 146.

¹⁸ Celalettin Çelik, “Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din-Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması”, *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 8, 2010, s. 25-35.

¹⁹ Turgut Akıntürk, *Aile Hukuku*, Ankara, 1996, s. 252.

Boşanma evlilik birliğinin arzu edilmeyen bir biçimde sona ermesidir. Bu nedenle boşanmanın önüne geçilebilmesi, çeşitli yönlerden bütün sosyal bilimcilerin ilgi alanına girmektedir²⁰.

Dünya ülkelerinde ve ülkemize de meydana gelen boşanma oranlarına baktığımızda boşanmanın sürekli arttığını ifade edebiliriz.

Eurostat tarafından yayınlanan ve dünya ülkelerinin yıllara göre boşanma istatistiklerine göre en yüksek boşanma oranı dünyanın gelişmiş ülkelerinden biri olan Amerika'da 1999 yılı için binde 4.2 olarak saptanmıştır. Diğer gelişmiş bir ülke olan Japonya'da ise, boşanma oranının 1996'da binde 1.6 olduğu görülmektedir.. En yüksek boşanma oranına sahip ülkeler ABD başta olmak üzere Litvanya ve Letonya'dır²¹.

Yine Eurostat verilerine göre bazı ülkelerdeki boşanma oranlarına bakıldığında, ülkemizin diğer ülkelere kıyasla boşanmada düşük orana sahip ülkelerden biri olduğu görülmektedir. 2007 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde kaba boşanma oranı binde 2.1 iken aynı dönem Türkiye'de kaba boşanma oranının binde 1.3 ile dünyanın birçok ülkesinden daha düşük olması dikkat çekicidir²².

Bununla birlikte Türkiye'de özellikle son on yıldaki oranlar, boşanmanın toplumumuz için sosyal problem olabilecek bir düzeyde seyrettiğini gösteriyor. 90'lı yıllarda yavaş yavaş artış gösteren boşanma oranı, 2000 ile 2010 tarihleri arasında düzenli bir artış şekline dönüşmüş ve toplumu tehdit eder hale gelmiştir.²³ 2001-2010 yılları arasındaki evlenme ve boşanma ile kaba evlenme hızı ve kaba boşanma hızı şöyledir:

Boşanma, Tarihsel Tablolar, 2001-2010²⁴

Tablo:1

Yıllar	EVLENMELER	BOŞANMALAR	Kaba evlenme hızı(Binde)	Kaba boşanma hızı(Binde)
2001	544,322	91,994	7,96	1,35
2002	510,155	95,323	7,36	1,38
2003	565,468	92,637	8,05	1,32
2004	615,357	91,022	8,65	1,28
2005	641,241	95,895	8,90	1,33
2006	636,121	93,489	8,72	1,28
2007	638,311	94,219	9,09	1,34
2008	641,973	99,663	9,03	1,40
2009	591,742	114,162	8,21	1,58
2010	582,715	118,568	7,98	1,62
2011	592,775	120,117	8,02	1,62

²⁰ Ahmet Battal, *Boşanma Sebepleri*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü & Akademik Dayanışma Araştırma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul, 2008, s. 21.

²¹ Semra Yurtkuran Demirkan, Aysel Günindi Ersöz, Rahime Beder Şen, Emre Ertekin, Özden Sezgin, Ahu Meryem Turgut, Nuray Şehitoğlu (Araştırma Ekibi), *Boşanma Nedenleri Araştırması*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 2009, s. 5.

²² Semra Yurtkuran Demirkan, ve Arkadaşları, *a.g. e.*, s. 6.

²³ Mehmet Çelen, "Türkiye'de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri", www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/.../turkiyede-bosanma.pdf.(10. 04. 2011).

²⁴ www.tuik.gov.tr. "Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2011", Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü & TÜİK, Ankara 2012.

2011 yılında boşanan çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre % 1,3 artarak 120 117'ye yükselmiştir. Kaba boşanma hızı 2011 yılında binde 1,62 olarak gerçekleşmiştir²⁵.

2012 yılının I. Döneminde (Ocak-Şubat Mart), boşanma sayısı geçen yılın aynı dönemine göre % 5,8 artarak 33 474'e yükselmiştir. Boşanma sayısında en fazla artış % 15,2 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gözlenmiştir. Bu dönemde boşanma sayısında en fazla azalma % 9 ile Batı Marmara Bölgesi'nde gerçekleşmiştir. 2012 yılının I. Döneminde meydana gelen boşanmaların % 40,3'ü evliliğin ilk 5 yılı içinde, %23,7'si ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde gerçekleşmiştir²⁶.

C- Boşanma Sebepleri

Medeni kanuna göre boşanmanın genel sebeplerini şöyle sıralanmıştır: Zina, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin temelden sarsılması yani şiddetli geçimsizlik, eşlerin anlaşamaması, ortak hayatın yeniden kurulamaması yani fiili ayrılık (Bak. Medeni Kanun 161-166).

Evliliğin başlangıcından itibaren boşanmayı tetikleyen unsurlar şunlardır: Evliliğin kuruluş aşamasında etkili olan; evlenecek kişilerin ailelerin evliliği onaylamamaları, bireylerin ailelerinde boşanma olaylarının yaşanmış olması, evlenen çiftlerin ailelerin biriyle uyumlu ilişkiler kuramaması. Ayrıca evlilik öncesi eşte fark edilen olumsuz özelliklerin değişeceğine ilişkin beklentiye girilmesi ve evlilik ilişkilerinde çiftlerin ailelerinin baskıya varan müdahaleleri olduğu saptanmıştır²⁷.

Boşanma eşler arasında meydana gelen anlaşmazlıklar neticesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla eşler arasında ne tür sorunlar yaşandığının bilinmesi çözüm önerileri sunma konusunda etkili olacaktır.

Eşler arasında yaşanan sorunlarla ilgili yapılan bir araştırmanın sonuçları şöyledir²⁸:

	Hiç Yaşamayız	Yaşarız
Kumar alışkanlığı	98,3	1,7
Alkol alışkanlığı	95,3	4,7
Sigara alışkanlığı	81,6	18,4
Ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar	65,2	34,2
Gelirin yeterli olmaması	68,4	31,6
Harcamalar konusunda	68,8	31,2
Kıskançlık konusunda	78,1	21,9
İş ile ilgili sorunların eve taşınması nedeniyle	87,6	12,4
Giyim tarzı konusunda	87,3	12,7
Görüşülen kişiler konusunda	89,0	11,0
Kadının/erkeğin ailesi ile ilişkiler konusunda	89,2	10,8
Dini görüşlerin farklılığı nedeniyle	95,9	4,1

Eş ile yaşanan sorunlar arasında "gelirin yeterli olmaması % 31,6" ve "harcamalar konusunda % 31,2" dikkat çekicidir. Bireylerin aşırı harcama arzusu ekonomik sorunları artırmış, dolayısıyla eşler arasında anlaşmazlıklara da vesile olmuştur.

²⁵ www.tuik.gov.tr. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü & TÜİK, Haber Bülteni, Sayı: 10844, 15.06.1012.

²⁶ www.tuik.gov.tr. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü & TÜİK, Haber Bülteni, S. 10849, 29.06.1012.

²⁷ Semra Yurtkuran Demirkan ve Arkadaşları, *a.g.e.*, s. 106.

²⁸ *Aile Yapısı Araştırması*, 2006, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü & Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2006. s. 14.

Gelir artışı tüketimi körüklediğinden, günümüz toplumlarında daha çok tüketmek ve daha konforlu yaşamak bir tutku haline gelmiştir. Dolayısıyla toplumların kitle iletişim araçları vasıtasıyla sürekli tüketime yönlendirildiği düşünülürse, bu durum ailenin dağılmasında etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak gözükmesi yadırganmamalıdır.

Teknolojik ve ekonomik gelişmeler, kitle iletişim araçları vasıtasıyla tüketimi bir “değer” haline getirmiştir. Kullanılan eşyaya simgesel anlamlar yüklenmiş, bireye tükettikçe, konfor ve mevki sahibi oldukça mutlu olacağı empoze edilmiştir. Tükettikçe mutlu olacağına inanan birey bunu gerçekleştirmek amacıyla her yolu mübah görerek helal kazanç yollarından sapılmasına sebep olmuştur.

Kapitalizmin tüketime yönelik teşviki tüketim toplumunu ortaya çıkarmıştır. İnsanlar ne kadar ürettiği ile değil, tükettiği ile değerlendirilmeye başlanmıştır. Günümüzde tüketim toplumu haline dönüşen toplumlardan bahseder olmaktadır.

Bu gün toplumumuzda sahip olunan ‘şeyleri’ tüketmek, yok etmek, değiştirmek bir inanç ve temel ihtiyaç haline gelmiştir. Toplumumuz, az ile yetinen, elindeki mevcudu başkalarıyla paylaşmaktan mutluluk duyan bireylerin yerine tükettikçe mutlu olan, değiştirdikçe haz duyan bir toplum haline gelmiştir. İnsanlar mutluluğu yardımda, paylaşmada ve erdemde arama yerine, eşyada ve tüketimde arar duruma gelmiştir²⁹. Netice itibarıyla bu tüketim çılgınlığının ailelerin anlaşmazlık yaşamaları ve dağılmalarında önemli bir etken olarak yer almakta olduğunu görmekteyiz.

Aileyi tehdit eden ve boşanmayı artıran etkenlerden birisi de televizyonlarda dikte edilen sanki toplum hayatımızın vazgeçilemez bir unsuru gibi sunulan “nikâhsız yaşam, zina ve aldatma ya da aile içi çarpık ilişkilerin normalleştirilmesi” gibi toplum değerlerini altüst eden dizilerin ve filmlerin ön plana çıkarılması ve model hayat tarzı olarak sunulmasıdır. Bu tür dizilerle Türk aile yapısının ahlaki ve ailevi değerlerini değiştirmeye ve bozmaya yönelik olduğu verilen mesajlardan anlaşılmaktadır.

Boşanmayı etkileyen faktörlerden bir diğeri de kadının rolünün değişmesidir. Kadının, aile sorumluluğuna ilaveten işgücü istihdamında yer almasıyla yükü iki kat artmıştır. Ekonomik bağımsızlığını elde eden kadın, gerek aile yükü, gerekse ağır iş yükü altında bunalmıştır. Kadının rolü ve fonksiyonlarındaki bu değişim dolayısıyla boşanmayı artırmıştır. Bu iki yük arasında çıkmaza giren ve çatışma yaşayan kadının aile çevresinden de yeterli desteği alamaması, geleneksel rolünün devam etmesinin beklenmesi kadınların boşanmaya sıcak bakmasının zeminini hazırlamıştır.

Boşanmayı artıran diğer sebepler ise, hukuki düzenlemelerin boşanmayı kolaylaştırıcı olması, kapitalist toplumların kadının ucuz işgücü piyasasından yararlanma arzusudur³⁰.

Günümüz toplumunda dini, ahlaki değer ve algıların zayıflaması da boşanmayı artıran bir diğer neden olarak görülmektedir³¹.

Geleneksel geniş ailede eşler arasında yaşanan problemler aile büyüğünün araya girmesi/hakemliği ile çözümlenirken, çekirdek ailede böyle bir büyüğün olmaması da boşanmaları artırmaktadır.

Resmi rakamlara ve hukuki mahkemelere yansıyan boşanma dava dilekçelerine göre boşanma sebepleri şu şekildedir³²; Evi terk % 6,2, cana kast veya fena muamele % 2,0, cürüm ve

²⁹ Vehbi Ünal, *Çevre Sorunları ve Dindarlık İlişkisi*, Cumhuriyet Üniv. Yay. No: 128, Sivas, 2012.

³⁰ <http://www.monash.edu.au/lls/llonline/writing/general/essay/selected-readings/3.xml>

³¹ Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yay. 2. Baskı, Ankara, 1997, s. 61.

³² Ahmet Battal, *a.g.e.*, s. 118.

haysiyetsizlik % 0,6, zina % 3,4, akıl hastalığı % 1,0, şiddetli geçimsizlik % 86,9'dur. Boşanma davalarının büyük bir çoğunluğunun "şiddetli geçimsizlik" sebebiyle açıldığı istatistiklerden anlaşılmaktadır.

Boşanma konusu ile ilgili yaptığı çalışmada Çiğdem Arıkan şunları söylemektedir: "Boşanma istatistiklerinde, şiddetli geçimsizlik nedeniyle açılan boşanma davalarının çok oluşunda, gerçek nedeni açıklamaktan kaçınmanın payı olmaktadır. Boşanmaya karar veren eşler anlaşarak veya birinin baskısıyla, gerçek nedeni gizleyip, 'geçimsizlik' gibi genel ve başkaları tarafından nispeten az tartışma konusu yapılacak bir nedenle dava açabilmektedirler"³³.

Boşanan çiftler, mülakatlarda ise resmiyete dökemedikleri gerçek boşanma sebeplerin şu şekilde ifade etmektedirler³⁴.

Tablo:2

Gerçek Sebep	Frekans	Yüzde
Uyumsuzluk	129	17,9
Otorite tartışması	24	3,3
Yanlış davranış	199	27,6
Eşe Yanlış Davranış	199	27,6
Ahlaksız Davranış	76	10,5
Kusursuz Haller	95	13,2
Toplam	722	100,0

Tablodan da anlaşılacağı gibi yanlış davranış ya da eşe yanlış davranış yüksek oranda (% 55,02) boşanma sebepleri arasında görülmektedir ki bu oran, boşanma sebepleri arasında yarıdan fazladır.

Boşanma sebepleri arasında yer alan "yanlış davranış" şekli, eşlerin sorumluluklarını yerine getirmemesi, eşlerden birinin evi terk etmesi, aile sınırlarını dışarı ifşa etme, akrabaların aile içine müdahale etmesi, aile mahremiyetinin ihlali vb. davranışlardır.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü'nün 657 si kadın, 543'ü erkek olmak üzere 1200 boşanmış kişi ile yaptığı araştırmada şu sonuçlar görülmüştür³⁵.

1. Evliliğin ilk 2 ile 5 yılı arasındaki boşanma daha fazladır (% 35,8).
2. En çok boşanma yaş ortalaması 26-35 yaşlarıdır (% 42,9).
3. En çok boşanan şehir merkezleri büyükşehirlerdir (% 79).
4. Evli olunan dönemde boşanan kadınların büyük çoğunluğu çalışmaktadır (% 90,4).
5. Boşanma kararını ben verdim diyen kadınların oranı % 58, erkeklerin oranı % 32'dir.
6. Tanıştırılarak ve bir süre flört ederek evlenenlerin boşanma oranı daha yüksektir. (% 36,7).
7. Boşananların büyük çoğunluğu "çekirdek aile" ortamında yaşadıkları ifade edilmiştir. (% 81,3).
8. Dini ritüellere göre boşanma oranı % 26,2, dini ritüellere yer vermeyen boşanma oran ise % 66,9'dur.

³³ Çiğdem Arıkan, *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara, 1992, s. 120.

³⁴ Ahmet Battal, *a.g.e.*, s. 119.

³⁵ Semra Yurtkuran Demirkan ve Arkadaşları, *a.g.e.*, s. 30-99.

9. Okuyan kesimde boşanma oranı okumayanlardan daha fazladır. En çok boşananlar lise ve dengi okul mezunlarıdır (% 39,9).

10. Boşanma sonrası evlenenlerin oranı % 12,3, bekârların oranı % 87,7' dir.

11. Boşanan kadın oranı % 55, erkek oranı ise % 45'tir. Kadınlar erkeklerden daha çok boşanmaktadır.

12-Boşanmanın gecikmesini etkileyen en önemli faktörler içerisinde çocuk/lar olduğu görülmektedir. Kadınlarda % 58, erkeklerde % 57 dir. Anne baba ve akrabaların araya girmeleri de boşanmayı geciktiren faktörler olarak görülmektedir.

D- Din ve Boşanma

Aile kurumunun oluşumunda birçok etken olduğu gibi boşanma olayı; sebepleri, gerçekleşme şekli ve sonuçları yönünden; dini inançlardan, geleneklerden ve hukuki düzenlemelerden etkilenmektedir. Nitekim bazı toplumlarda boşanma asla kabul görmemiş, buna karşılık özellikle modern çağda bazı toplumlarda, olağan ve hatta sıradan bir durum olarak algılanmıştır. Hemen yeri gelmişken belirtelim ki Katoliklik mezhebinde evlilik eşlerin ömrü boyunca devam etmesi gereken kutsal bir kurumdur ve boşanma cinsel ilişkinin bulunmadığı hallerde ve papanın izniyle gerçekleşebilecek bir durumdur. Bu nedenle çok sınırlı haller dışında Katolik mezhebinin boşanmaya izin vermediği kabul edilmektedir³⁶.

Tarımsal toplumlarda boşanma genellikle ender ve istisnai bir nitelik gösterir. Bu hususta birçok faktör rol oynar. Bunlardan birisi dindir. Katolik, Hinduizm ve İslamiyet, evliliği kutsal gördüğü için boşanmayı engellemişlerdir. Gelenekler ve görenekler de kırsal kesimde boşanmayı onaylamaz³⁷.

İslam hukukunun temel kaynaklarından Kuran'ı Kerim'de ailenin insanlık ve toplum hayatındaki önemine binaen konuyla ilgili hükümler detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Kuran'da evliliğin amacı eşlerin birbirleriyle iyi ve güzel geçinmeleri olarak belirtilmiştir³⁸. Evliliğin devamı açısından eşlere güzel ve tatlı bir dil ile öğüt verilmesi³⁹ ve bazı fedakârlıklarda bulunması⁴⁰ istenmiş, boşanmaya sıcak bakılmamış, mümkün olduğunca ailenin devamından yana bir tavır konulmuştur. Anlaşmazlığa çözüm bulma konusunda, kadının ve erkeğin ailelerinden seçilen hakemler vasıtasıyla eşler arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi yolu tavsiye edilmiştir⁴¹. Bütün bunlarla birlikte tüm anlaşma yolları kapanmış ve evlilik hayatının sürdürülmesi imkânsız hale gelmişse, boşanma en makul bir yol olarak meşru görülmüştür⁴².

İslam dininin temel kaynaklarından biri olan Hz. Peygamberin sünnetinde de boşanma hoş karşılanmamaktadır. Konu ile ilgili Hz. Peygamber, "Allah katında en sevimsiz helâl, boşanmadır"⁴³, "Üç şeyin şakası da ciddidir, ciddisi de ciddidir. Nikâh, talak ve ric'at (boşandıktan sonra kocanın eşine tekrar dönmesi)"⁴⁴. "Evlenin, boşanmayın, çünkü Allah zevkine ve keyfine düşkün erkek ve kadınları sevmez"⁴⁵ buyurmuşlardır. Bu hadisler Hz. Peygamberin konuya bakışını özetlemektedir. Türk

³⁶ Çiğdem Arıkan, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Ankara, 1996, s.3.

³⁷ Mahmut Tezcan, *a.g.e.*, s.135.

³⁸ Rum, 30/21; Nisa, 4/19.

³⁹ Nisa, 4/34; Bakara,2/231.

⁴⁰ Nisa, 4/128.

⁴¹ Nisa, 4/35.

⁴² Bakara, 2/227-231; Talak, 65/6-7.

⁴³ Ebû Dâvûd, "Talâk," 3.

⁴⁴ Ebu Davut, Talak, 9.

⁴⁵ Aclîni, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 304.

toplumunda boşanma kurumuna karşı gösterilen tepkide bu bakış açısının önemli bir katkısının olduğu açıktır⁴⁶.

Hz. Peygamber evlenecek kimselere de şöyle bir ikazda bulunmuştur: "*Kadın, dört (hasleti) için; malı, şerefi, güzelliği ve dini (ne bağlı olduğu) için nikâhlanılır. Fakat siz dindar olanı tercih ediniz*"⁴⁷. Buradan da anlaşılacağı gibi Hz. Peygamber diğer unsurların geçici olduğunu belirterek ahlaki değerlere dikkat çekmektedir.

Boşanma nedenleri ile ilgili bir çalışmada,⁴⁸ toplumumuzda evlilik törenlerinde resmi nikâhla birlikte % 78,3 oranında dini nikâh yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yine aynı çalışmada resmi boşanma olmadan önce dinen boşanmanın resmi boşanmaya etkisi oldu mu? Sorusuna yaklaşık % 20 civarında kişi dini kurallara göre resmi boşanmaya etkisi olduğunu, aynı zamanda boşanmanın gecikmesini etkileyen faktörler arasında (% 9,3) dini endişelerin olduğunu belirtmişlerdir. Köktaş'ın araştırmasında⁴⁹ resmi nikâh yanında dini nikâh yapılması gerektiğine inanların oranı % 83,5, Karaman'ın Mersin ilinde yapmış olduğu çalışmada bu oran % 90'ların üzerinde görülmektedir⁵⁰. Günay'ın Erzurum ilinde yapmış olduğu çalışmada katılımcılar resmi nikah yanında dini nikah yapılması gerektiğini önemsemektedirler⁵¹. Dini nikâhın hiçbir bağlayıcılığı olmadığı, hatta resmi nikâh yaptırmadan dini nikâh yaptırmanın ceza gerektirdiğini düşünürsek, azımsanamayacak bir rakam olduğu anlaşılmakta ve aynı zamanda toplumumuzun evlilik törenlerinde dini normlara verdiği değeri göstermektedir.

Nitekim batıda yapılan çalışmalarda da evli çiftlerin kiliseye katılımı ve dine düşkünlüğü, evlilikteki mutluluğu ve uyumu artırırken, çatışma ve boşanma riskini azaltmakta olduğunu göstermektedir⁵².

Kur'an-ı Kerim'in boşanmaya sıcak bakmadığını söylemiştik bunun için evliliğin devamından yana emirler ve tavsiyeler mevcuttur. Dolayısıyla eşler arasındaki sorunların büyütülmemesi, anlaşmazlıkların çözümü konusunda öncelikli olarak ahlaki tavsiyelerde bulunulmuştur : "*Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur*"⁵³.

Kur'an-ı Kerim'de anlaşmazlığa düşen eşlerin her iki taraftan ailelerinden seçilen hakemler vasıtasıyla eşler arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi yolu tavsiye edilmiştir. "*Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır*"⁵⁴.

Boşanma aşamasındaki eşlerin mahkemeye başvurmadan önce, ya da eşlerin yabancı birisi veya bürokrasi karşısında anlatmak istemedikleri mahrem konuları tanıdık ve güvenilir birisine daha rahat anlatabilmeleri amacıyla, "aile hakemi" yahut "arabulucu" olarak isimlendirebileceğimiz bu kimselere başvurması boşanma davasının açılabilmesinin ön şartı olarak getirilmesi boşanma oranını azaltabilir. Her ailede bir kısım problemlerin olması doğaldır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta aile içerisinde yaşanan olayları dışarıya yansıtmadan ve resmiyete dökmeden önce çözüm yoluna gidilmesidir.

⁴⁶ Ahmet Battal, *a.g.e.*, s. 26.

⁴⁷ İbn Mace, Nikâh,15; Ahmet b. Hanbel, II/428.

⁴⁸ Semra Yurtkuran Demirkan ve Arkadaşları, *a.g.e.*, s. 93-97.

⁴⁹ M.Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat*, İşaret Yay. İstanbul, 1993, s. 144.

⁵⁰ Ramazan Karaman, *Sanayileşmenin Dine Etkisi, Mersin Örneği*, Akın Ofset, Konya, 2000, s. 132.

⁵¹ Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1999, s. 201.

⁵² Darren E.Sherkat, - Christopher G. Ellison, "Din Sosyolojisinde Son Gelişmeler ve Gündemdeki Tartışmalar", Çev. İhsan Çapçioğlu, (Ed. Bünyamin Solmaz- İhsan Çapçioğlu, *Din Sosyolojisi* içinde), Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, s. 249-285.

⁵³ Nisa, 4/19.

⁵⁴ Nisa, 4/35.

Nitekim bu konuda, hakemlik müessesine işlerlik kazandırılması ve yetkilerinin artırılması gerektiği görüşü ilk defa 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesinde "aile meclisi" adıyla işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır⁵⁵.

Aile bağlarının zayıflaması, boşanmaların artmasının bir diğer nedeni de iletişim eksikliği ve eşin şahsiyetine veya eşin ailesine "yanlış davranış" şekilleri olduğunu ifade etmiştik. Eşlerin birbirlerine ve aile bireylerine karşı karakter farklılıklarına saygı göstermek iletişimde en önemli unsurdur. Aile bireylerinin eksiklik ve hataları karşısında hoşgörülü ve affedici olmak, aile bireylerine karşı yumuşak davranmak, kaba, kırıcı ve küçültücü davranışlardan kaçınmak aile içi iletişimde en önemli faktörlerdir. Hz. Peygamber'in iletişim ve güzel davranış noktasında bizlere sunduğu hadisler dikkat çekicidir. Hz. Peygamber "Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, onların ahlak bakımından en güzel olanlarıdır, onların en hayırlıları da aile fertlerine karşı hayırla muamelede bulunanlardır"⁵⁶. "En hayırlınız ailesine karşı hayırlı olanınızdır. Ben de kendi aileme en hayırlı olanınızım"⁵⁷ buyurmaktadır.

E- Boşanmanın Getirdiği Sorunlar

Mutlu bir aile yuvası kurmak isteyen hiçbir birey isteyerek boşanma olgusu ile karşılaşmak istemez. Bununla birlikte boşanmanın vaki olduğu durumlarda, boşanan eşler arasında ruhsal çöküntülerin olduğu da bir gerçektir. Boşanan aileler arasında şüphesiz en çok etkilenen çocuklardır. Nitekim araştırma sonuçlarında⁵⁸ boşanmayı geciktiren faktör olarak çocuklar görülmektedir.

Çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesi, duygusal beklentilerin karşılanması, kendini güvende hissetmesi, bakımını yaptığı kişiyle kurduğu olumlu ilişki sonucunda çocuk, kendini sevmeye ve onaylanmaya layık görerek önemli olduğunu hissedecek ve aynı zamanda karşındakileri ve dünyayı da güvenilir ve olumlu bir yer olarak algılayacaktır⁵⁹. Aksi takdirde araştırmalarda annesinden ayrılmış ergenlerde suç işleme, anti sosyal davranışlar sergileme, yakın ilişki kurmada güçlük, yalnızlık hissi ve davranış bozuklukları yoğun olarak yaşadıkları bulgusuna varılmıştır⁶⁰. Yine aynı şekilde Bowlby, 1944 yılında yayınlanan "Kırk Dört Çocuk Hırsız, Kişilikleri ve Hayatları" isimli çalışmasında çocukların annelerinden erken ayrılmalarıyla suçlu olmaları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir⁶¹.

Boşanma sonucu ailelerin dağılmasına bakıldığında yeni gençlik sorunları ortaya çıkmaktadır. Anne veya babanın olmayışı, kişiyi özdeşim kurma sorunlarıyla karşı karşıya getirmekte, özdeşim kurmadığı veya yanlış özdeşim kurduğu için, çocuk toplumda psikolojik olarak sorunlu hale getirmektedir. Bu sorunların zaman içerisinde yaygınlaşması tüm toplumu etkilemektedir. Alkol, uyuşturucu kullanımı, namussuzluk vb. sorunların temelinde hep bu tür psikolojik veya toplumsal nedenler yatmaktadır⁶².

⁵⁵ Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Konya, 1988, s. 138.

⁵⁶ Ahmet b. Hanbel, Müsned, II/250.

⁵⁷ İbni Mace, Nikâh, 50.

⁵⁸ Semra Yurtkuran Demirkan ve Arkadaşları, *a.g.e.*, s. 92.

⁵⁹ M. Çalışır, "Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi", *Psikiyatri Genel Yaklaşımlar*, 2009, 1, s. 240-255.

⁶⁰ M.L.Cooper, P.R.Shaver, N.L. Collins, "Attachment Styles, Emotion Regulation and Adjustment in Adolescence", *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, 74 (5), s.1380-1397. Nakleden, Murat Yıldız, "Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet. Üniv. Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 36, S.1, Haziran 2012, s. 1-30.

⁶¹ C.Hazan, P.R.Shaver, "Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationship", *Psychological Inquiry*, 1994, 5, s.1-22; Nakleden, Murat Yıldız, " a.g.m". s. 1-30.

⁶² Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, 7. Baskı. Eskişehir, 1994, s.124.

Dünya sağlık örgütü, çocuklara uygulanan şiddetle ilgili risk etmenleri arasında anne babalarının ayrı yaşıyor olmasını ilk sıralarda yer vermiştir⁶³.

Gerek okullarda, gerekse sosyal hizmet kurumlarında problemlili çocukların boşanmış aile çocukları olduğu bir gerçektir. Boşanma, eşleri ekonomik yönden sarsar, ruhsal yönden örseler; toplumdaki durumlarını etkiler. Çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi ise çok karmaşık sorunlar doğurur. Bu nedenle boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş sayılamaz. Boşanmış eşler üzerinde yapılan bir araştırmada, boşanmış erkeklerde evli erkeklere göre beş kat yüksek oranda, boşanmış kadınlarda da evli kadınlara göre üç kat yüksek oranda ruhsal bozukluk tespit edilmiştir⁶⁴.

Boşanmış elli kadınla yapılan yüz yüze mülakatta şu sonuçlara ulaşılmıştır. "Boşanmış kadın" ifadesi neler çağırıştırıyor olabilir sorusu yöneltildiğinde, % 20'si geçimsiz, % 10 mağdur, % 10 zavallı, % 10 başarısız, % 10 problemlili, % 10 asi, % 10 uyumsuz, % 20'si de hiçbir fikrinin olmadığını belirtmiştir⁶⁵.

Aile ortamından yoksun kalmak ve aile dışında yaşamak çocuk ve gençlerin bir risk ortamında kalmaları anlamına gelir. Aileden yoksun kalmak çocuk ve gençlerin yaşama, bakılma, korunma, yetiştirme ve hayatta kalma imkânlarını sınırlar⁶⁶.

Boşanma sonucunda gerek boşanmış eşler, gerekse de bu ailenin çocukları telafi edilmesi güç, çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Sonuç

Aile toplumun çekirdeğidir. Toplumun geleceği, aile bireylerinin sağlıklı ve düzenli ortamlarda yetişmesine bağlıdır. Ailenin sağlıklı ve huzurlu olması, ailenin sağlam temeller üzerine kurulmasıyla ilişkilidir. Eş seçiminde önceliklerin doğru belirlenmesi, evliliğin sevgi, saygı ve yardımlaşma temeli üzerine kurulması, ekonomik ihtiyaçlar ve talepler konusunda fedakârlık yapılması evliliğin devamı açısından önemlidir. Ayrıca mutlu ve huzurlu bir aile için akıl ve dinin önceliklerine dikkat edilmelidir.

Bireyler aile yuvasının kutsiyeti, önemi, boşanmanın getireceği zararlar konularında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi önemlidir. Bunu yaparken üç önemli kurumdan yararlanılabilir. Birincisi iletişim araçları vasıtasıyla aileler aydınlatılmalı, ikincisi yeni yetişen nesle bu konular hakkında iyi bir eğitim verilmeli ve üçüncüsü İslam'ın bu konudaki değer yargıları ve ahlaki ilkeleri din görevlileri aracılığı ile verilmelidir.

Araştırmalarda "flörtle evlilik" yapanlarda boşanma oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü adaylar bu süreçte olayları duygusal değerlendirmekte ve gerçek karakterlerini yansıtmamaktadırlar. Dolayısıyla evlenecek kişilerin, eş adayının yeterince tanınması için ailelerinin tecrübe ve öngörülerini dikkate almaları, ailelerin karşılıklı birbirlerini tanımaları, evlenecek kız ve erkeğin mizaç ve karakterlerini bilmeleri, evliliğin sıhhatli olması bakımından önemlidir.

---

⁶³ Leman Kutlu ve Arkadaşları, "Annelere Çocukluklarında Uygulanan Ceza Yöntemleri İle Çocuklarına Uyguladıkları Ceza Yöntemleri Arasındaki İlişki", *Anatolian Journal of Psychiatry*, 2007; 8: s. 22-29.

⁶⁴ İbrahim Paçacı, *a.g.e.*, s. 83.

⁶⁵ Tuncay Yılmaz-Fatma Fidan, "Kadın Açısından Boşanma: Bir Başlangıç mı? Yoksa Son mu?", cws.emu.edu.tr/.../Tuncay%20YILMAZ%20&%20%20Fatma%20FiDAN.pdf.

⁶⁶ Ünal Şentürk, "Çocuk Haklarını Öğrenmeyi Engelleyen Bir Olgu Olarak Ailenin Parçalanması", *Birinci Sosyal Hizmetler Şurası*, SHÇEK Yay. Ankara, 2004. s. 192-193.

Boşanmanın aşamasındaki eşlerin mahkemeye başvurmadan önce “aile hakemi” ya da “arabulucu” olarak isimlendirebileceğimiz bu kimselere boşanma davasının açılabilmesinin ön şartı olarak arabulucuya başvurma şartının getirilmesi boşanma oranını azaltabilir.

Ailenin devamı ve çocuk yetiştirilmesi konusunda çeşitli tedbirler alınmak isteniyorsa çalışan bayanlara yönelik daha esnek çalışma saatleri düzenlenebilir.

Boşanmanın evliliğin ilk yıllarında daha yoğun olduğu görülmektedir, yine boşanmanın ekonomik sorunlar nedeniyle arttığı istatistiklerden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla boşanmayı azaltmak için belediyeler ve özel kurumlar aracılığı ile özellikle bu konu için “evlilik birimleri” ya da çeşitli “evlilik vakıfları” oluşturularak, evliliğin ilk yıllarında bu tür sıkıntılı ailelere maddi ve manevi destek ve yardım verilebilir. Ayrıca işverenlerin işyerlerinde belirli oranda özürülü çalışma zorunluluğu olduğu gibi, yine belirli oranda evliliğin ilk beş yılındaki genç evli olanlara iş verme zorunluluğu getirebilir.

Eşlerin birbirleriyle iyi iletişim yolları kurması evliliğin devamı açısından önemlidir. Aile sınırlarını, dışarı ifşa edilmeden eşler arasında konuşularak çözülebildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile Yapısı Araştırması* (2006). TC. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü & Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara 2006.
- AKDOĞAN, Ali (2002). “Geleneksel Geniş Aileden Modern Çekirdek Aileye Geçişte Dini Hayattaki Değişim”, *Harran Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi*, S. III, s. 27-72.
- AKINTÜRK, Turgut (1996). *Aile Hukuku*, Ankara.
- ARIKAN, Çiğdem (1992). *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara.
- ARIKAN, Çiğdem (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Ankara.
- AYDIN, Mustafa (1997). *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- BATTAL, Ahmet (2008). *Boşanma Sebepleri*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü & Akademik Dayanışma Araştırma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul.
- BİLTON, Tony- BONNETT, Kevin- JONES, Pip- LAWSON, Tony- SKINNER, David- STANWORTH, Michelle- WEBSTER, Andrew (2009). Editör: Bülent Özçelik, *Sosyoloji*, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- CİN, Halil (1988). *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Konya.
- COOPER, M.L.- SHAVER, P.R- COLLINS, N.L. (1998). “ Attachment Styles, Emotion Regulation and Adjustment in Adolescence, *Journal of Personality and Social Psychology*”, 74(5), s. 1380-1397. Nakleden, Murat Yıldız, " Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet. Ünv. Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 36, S.1, Haziran 2012, s.1-30.
- ÇAĞAN, Kenan (2011). “ Ailenin İşlevleri”, (Kadir Canatan-Ergün Yıldırım, *Aile Sosyolojisi içinde*), Açılımkitap Yay., 2. Baskı, İstanbul, s. 83-93.
- ÇALIŞIR, M. (2009) “Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi”, *Psikiyatride Genel Yaklaşımlar*, 1, s. 240-255.
- ÇELEN, Mehmet (2011). “Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri”, [www.manevisosyalhizmet.com /wp-content/.../turkiyede-bosanma.pdf](http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/.../turkiyede-bosanma.pdf).
- ÇELİK, Celalettin (2010). “Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din-Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması”, *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 8, s. 25-35.
- ERKAL, Mustafa E.(1997). *Sosyoloji*, Der Yay., 8.Baskı, İstanbul.
- BİRSEN Gökçe (1991). “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Aile Yazıları 4*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- GÜNAY, Ünver (1999). *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul.
- HAZAN, C., SHAVER P.R. (1994), Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationship, “*Psychological Inquiry*”, 5, ss.1-22. Nakleden, Murat Yıldız, " Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış", *Cumhuriyet. Ünv. Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 36, S. 1, Haziran 2012, s. 1-30. <http://www.monash.edu.au/lls/llonline/writing/general/essay/selected-readings/3.xml>.
- KARAMAN, Hayrettin (2006). *İslâm’da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- KARAMAN, Ramazan (2000). *Sanayileşmenin Dine Etkisi, Mersin Örneği*, Akın Ofset, Konya.
- KIR, İbrahim (2011). “Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri”, *Electronic Journal of Social Sciences*, C. 10, S. 36, s. 381-404.
- KÖKTAŞ, M.Emin (1993). *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yayınları, İstanbul.

- KUTLU, Leman - BATMAZ, Makbule- BOZKURT, Gülçin- GENÇTÜRK, Nuran- GÜL, Asiye (2007). "Annelere Çocukluklarında Uygulanan Ceza Yöntemleri İle Çocuklarına Uyguladıkları Ceza Yöntemleri Arasındaki İlişki", *Anatolian Journal of Psychiatry*, 8: s. 22-29.
- OZANKAYA, Özer (1979) *Toplumbilimine Giriş*, Ank. Üniv. Siyasal Bil. Fak. Yay. No: 431, 3. Baskı, Ankara.
- ÖZGÜVEN, İ. Ethem (2000), *Evlilik ve Aile Terapisi*, Pdrem Yay. Ankara.
- ÖZKALP, Enver (1994). *Sosyolojiye Giriş*, 7. Baskı, Eskişehir.
- PAÇACI, İbrahim (2008). "Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku, Evlenme ve Boşanma Örneği", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 11, s. 59-92.
- SAYIN, Önal (1990). *Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri*, Ege Üniv. Basımevi, İzmir.
- SAYIN, Önal (1991). "Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi", *Aile Yazıları 4*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- SEZEN, Yümni (1990). *Sosyoloji ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, İfav Yay. İstanbul.
- SHERKAT, Darren E. - ELLİSON, Christopher G. (2006). "Din Sosyolojisinde Son Gelişmeler ve Gündemdeki Tartışmalar", Çev. İhsan Çapcıoğlu, (Ed. Bünyamin Solmaz- İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi* içinde), Çizgi Kitabevi, Konya.
- ŞENTÜRK, Ünal (2004). "Çocuk Haklarını Öğrenmeyi Engelleleyen Bir Olgu Olarak Ailenin Parçalanması", *Birinci Sosyal Hizmetler Şurası*, SHÇEK Yayınları, Ankara.
- TEZCAN, Mahmut (2010). *Sosyolojiye Giriş*, 5. Baskı, Anı Yay. Ankara.
- TÜİK (2011). "Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2011", Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü & TÜİK.
- TÜİK (2012). Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü & TÜİK, Haber Bülteni, S. 10849, 29.06.2012.
- TÜRKDOĞAN, Orhan (1977). *Çağdaş Türk Sosyolojisi Araştırma, Yöntem ve Teknikler*, Atatürk Üniv. Yay. Erzurum.
- ÜNAL, Vehbi (2012). *Çevre Sorunları ve Dindarlık İlişkisi*, Cumhuriyet Üniv. Yay. No: 128, Sivas.
- YILMAZ, Tuncay - FİDAN Fatma, "Kadın Açısından Boşanma: Bir Başlangıç mı? Yoksa Son mu?", cws.emu.edu.tr/.../Tuncay%20YILMAZ%20&%20%20Fatma%20FiDAN.pdf.
- YURTKURAN DEMİRKAN, Semra- GÜNİNDİ ERSÖZ, Aysel-BEDER ŞEN Rahime- ERTEKİN, Emre- SEZGİN, Özden - TURĞUT, Ahu Meryem- ŞEHİTOĞLU, Nuray (2009). (Araştırma Ekibi), *Boşanma Nedenleri Araştırması*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ZIMMERMAN, Carle C. (1964). *Yeni Sosyoloji Dersleri*, Çev. A. Kurtkan, İstanbul.